

סנהדרין יודעים בע' לשון (סנהדרין יז)

גליון 442

בדרף יז. א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקיפה ובעלי כשפים, ויודעים בע' לשון, שלא תהא סנהדרי שומעת מפי התורגמן.

ופירש"י כשבאין עדים לועזים להעיד בפניהם, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם דהוה ליה עד מפי עד. מבואר בגמ' לכאורה שכדי להימנות לסנהדרין חייב להיות בקי בע' לשון. והיינו דכל השופטים שבסנהדרין צריכים להכיר את כל השפות.

אמנם בעמ' ב אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי, ובביתר הווי שלשה וביבנה ארבעה.

ופירש"י שנים לדבר, בשבעים לשון, ואחד לשמוע שהוא מבין בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב. ולכאורה מבואר כאן שאין צורך שכל שופטי הסנהדרין יכירו בע' לשון אלא די בשנים שיוודעים גם לדבר ואחד שרק מבין. וקשה דהא הטעם דבעינן יודעים בע' לשון מבואר בעמ' א שהוא שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן. אחרת, יהיה פסול של עד מפי עד. וכאן בעמ' ב מבואר דדי בשלשה שמבינים, ואיך יקבלו שאר השופטים את העדות. אם יאמרו השלשה לשאר, הרי שוב הוי עד מפי עד ופסול.

כן הקשה בחי' רבינו יונה, ותירץ דכיון דג' יש שם ב"ד עליהם וראויים לדון דיני ממונות, לאו עד מפי עד הוא. והיינו דכאשר מעידים בפני שלשה, התקבלה העדות בפני ב"ד, וממילא יכולים שאר חכמי הסנהדרין לפסוק ע"פ עדות זו כי אין זה עד מפי עד דהא התקבלה העדות בפני ב"ד.

אבל היא גופא קשיא למה די בב"ד של ג' לקבל העדות אם צריך ב"ד של ע"א, ומאי אהני מה שיש לו תורת ב"ד לענין דיני ממונות. וכן הקשה בחי' הר"ן דודאי כל הב"ד צריכין לקבל העדות.

ובפירושו הרמב"ן על התורה (דברים יז, ו) על הפסוק על פי שנים עדים או שלשה עדים הביא בשם הגאון רבי סעדיה שנים עדים או שלשה מקבלי עדות השנים. וכתב הרמב"ן ואין בכתוב קבלת עדות רק עדים אבל כמדומה לי שטעה הגאון בדינו כי עדות נפשות לא תקובל רק בפני סנהדרין של עשרים ושלשה.

והיינו דלמד רבי סעדיה גאון מהפסוק שלשה עדים שהכוונה ששלשה קיבלו את העדות של השנים והם מוסרים אותה לשאר השופטים. והרמב"ן פליג וס"ל דבעינן קבלת העדות בפני כל הכ"ג שופטים.

גם הרמב"ם כתב (פ"ב שם ה"ו) כהרמב"ן שצריך שידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. אלא דכתב ברוב הלשונות. ובלחם משנה ביאר שדייק הרמב"ם מזה שאמרו יודעים בשבעים לשון ולא שבעים, משמע דיוודעים במקצת שבעים בעי. אבל כל הדיינים צריכים לדעת.

ולכאורה האי דין שלא ישמעו מפי התורגמן שרש"י אומר שפסול משום עד מפי עד, הרי בפשטות העד כאן ומעיד בפני הב"ד והמתורגמן מתרגם לב"ד, וא"כ ב"ד שומעים את העד, ולמה יחשב כעד מפי עד. אלא די"ל שהיות ואינם מבינים נחשב כאילו לא שמעו ממנו כלום.

אמנם בשו"ת רדב"ז (ח"א סי' של) כתב דהדין דאורי' של עד מפי עד הוא כשהעד אינו בפנינו אבל כשמעיד לפניהם אלא שאינם מבינים מה שהוא אומר והתורגמן מפרש דבריו, אין זה מן התורה. ולכן די בשלש מכירין כדי שאפילו פסול דרבנן לא יהיה כי הם מכלל הסנהדרין, לא גזרו כה"ג. וכתב דהוי כשאר משא ומתן שיש בין הדיינים שאחד מגיד לחבירו מה שלא ידע, הכא נמי מגיד לו מה שלא הבין. לפי הרדב"ז צריך שיעידו בפני כל הב"ד ולא דדי בקבלת עדות בפני שלש בלבד, וזה נחשב כהעידו בפני כל הב"ד.

מבואר ברדב"ז שכשמעידים בפני הסנהדרין אין כאן פסול דאורי' של עד מפי עד אע"פ שאינם מבינים מה העד אומר. וזהו חידוש, דלכאור' אם אינם מבינים הרי זה כאילו העידו שלא בפניהם. אבל למעשה חזינן שיש דרשה למתורגמן ומשמע שהוא דין נוסף על הדין של עד מפי עד. ולפי הרדב"ז הוא אסמכתא בעלמא.

ובשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ג סי' לב ענף ה) כתב שרש"י ס"ל דהוי עד מפי עד כיון שאין מכירין, לא נחשב כמעידין בפניהם. וזה נתחדש בדרשה הנוספת של לא מפי התורגמן. וביאר שיש ראשונים דס"ל דלא נחשב כה"ג עד מפי עד כי סוף סוף העידו בפני ב"ד (עיי"ש באריכות).

בתורת חיים בסוגיין הקשה על פירושו של רש"י דא"כ דדי בשלשה שמבינים יוצא שרב פליגא אהא דאמר ר' יוחנן לעיל אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה וכו' ויודעים בע' לשון, דלדידה צריך שיהו כולן יוזעין בע' לשון. והביא ראיה מגמ' במנחות פרק רבי ישמעאל (דף סה.) דבעינן שידעו כולם. והקשה כנ"ל דאם אינם מבינים סוף סוף הו"ל עד מפי עד.

בגמ' במנחות סה. והיינו דתנן פתחיה על הקינין זה מרדכי. למה נקרא שמו פתחיה, שפותח דברים ודורשן, ויודע בשבעים לשון. כולהו סנהדרין נמי ידעי שבעים לשון, דאמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה וכו' ויודעים שבעים לשון וכו' אלא דהוה בייל לישני ודריש והיינו דכתיב מרדכי בלשן. הרי מפורש בגמ' דכולהו סנהדרין ידעי שבעים לשון.

ובתוס' (בד"ה יודעים וכו') כתבו דבסוף אחד דיני ממונות משמע דסגי בשנים לדבר ואחד לשמוע וכו' וכולהו סנהדרין לאו כולהו ממש. אי נמי התם דיני ממונות והכא דיני נפשות ולא סגי בעשרים ושלשה דלכמה דברים צריך סנהדרי גדולה כמו לזקן ממרא ולדון את השבט ועיר הנידחת דבעי שבעים ואחד.

הרי שנחלקו תירוצי התוס' אם די בשלשה (כרש"י ורס"ג) או שצריך כל הסנהדרין.

והנה איתא במשנה במס' מכות (דף ו:): על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. וכתב בנמוקי יוסף (דף ג. לדפי הרי"ף) מפי תורגמן שמא יחליף התורגמן בלשון העדות, ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר, עכ"ל. ולכאורה אם אלו הם הטעמים לדין זה, אם שלשה מהדיינים שמעו בעצמם וחקרו אותם, כאן אין חשש שלא יתרגמו שהרי הם מהבית דין ואין לומר שהב"ד לא הבין טוב את העדים או לא חקר מספיק. ואמנם יתכן שאם ישמעו יותר דיינים ידייקו יותר בדבריהם אבל לחשוש שלא יעבירו את עדותם בצורה מדויקת לאחרים אין צורך לחשוש. וממילא אפשר להבין את שיטת ר' סעדיה גאון ורש"י דאין בכה"ג שהעידו בפני שלשה פסול של עד מפי עד.

ובשיעורי רבי שמואל (מכות דף ו: אות שי) כתב דאפשר לפרש שהמחלוקת בין רס"ג והרמב"ן היא דרס"ג ס"ל דקבלת עדות הוי דין בפני עצמו ולהכי סגי ליה לעולם בשלשה, דאינו חלק מהמשפט עצמו. אולם הרמב"ן ס"ל דהוי תחילת דין ממש וחלק מן הדין עצמו. ואח"כ כתב דיתכן דהרמב"ן ס"ל דליכא כלל תורת ב"ד לקבלת עדים מצד עצמה אלא דהעדו צריכה להיות בפני מי שראוי לדון ולשפוט על פיה, וזהו גדר דינא דועמדו שני האנשים לפני ד'. וממילא דבדיני נפשות בעינן ב"ד של כ"ג שהם ראויים לשפוט דין זה. (ונפק"מ לגבי יחיד מומחה דלשיטת הרמב"ם פ"ב סנהדרין אין לו תורת ב"ד, אם יוכל לקבל עדות או לא).

והנה המנחת חינוך (מצוה תסד) הקשה על הרמב"ן דס"ל דבעינן שכולם ישמעו את העדות מגמ' בדף קיב. לגבי עיר הנידחת, שקבלת העדים היא בפני כ"ג. וכתב דאין לומר שלרמב"ן די בכ"ג גם כשצריך סנהדרין של ע"א, דהא לשיטתו דלא מהני בג' בדיני נפשות ה"ה דבדבר שצריך סנהדרין גדולה צריך שכל הע"א ישמעו, ונשאר בצ"ע. (אמנם בתוס' במנחות הנ"ל לתירוץ ב משמע שצריך ע"א לעיר הנידחת, וצ"ע).

אבל באמת הגרי"ז (שיעורי הגרא"י מנחות סה) הסתפק אם לרמב"ן בעינן כל הע"א לקבלת העדים או שמספיק קבלת עדות של נפשות דהיינו כ"ג. ולפי צד זה לא קשה מהא דעיר הנידחת. ואם ההבנה ברמב"ן הוא שקבלת העדות היא תחילת הדין וחלק ממנו אז לכאורה פשוט שגם לסנהדרין בעינן קבלת עדות בפני כולם. וגם אם נלמד שאין זה מצד שהוא חלק מן הדין אלא דאותם שצריכים לפסוק כולם צריכים לקבל העדים אז ג"כ פשוט דבעינן ע"א. וע"כ דהיה לגרי"ז צד שלישי, שבס"ה צריך קבלת עדות של נפשות, ולזה די בכ"ג גם אם הדין צריך ע"א.

ישנו מהלך אחר בסוגיין הא דיש בה שנים לדבר ואחד לשמוע, דבחי' הר"ן כתב שהפשט בגמ' הוא שיהיו בעיר חוץ מן הסנהדרין באותן ג' שורות שני חכמים גדולים הראויים ללמוד ולהורות בכל התורה כולה, ואחד יודע לשמוע ויודע לשאול ולהשיב. והביא שכעין זה פירש הרמב"ם (פ"א סנהדרין הל' ה-ו).